

AHOLI DAROMADLARINI OSHIRISH ORQALI KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20456951>

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
Raqamli iqtisodiyot kafedrası o'qituvchisi
Ziyodullayev Navruzбек Botir o'g'li
+998971717199

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti talabasi
Bozorov Behruz Anvarjon o'g'li
+998973511121

Annotatsiya

Mazkur ilmiy maqolada aholi daromadlarini oshirish orqali kambag'allikni qisqartirishning iqtisodiy mexanizmlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda O'zbekiston Respublikasida kambag'allikni kamaytirishga qaratilgan davlat siyosati hamda aholi daromadlarini oshirish omillari o'rganilgan. Ilmiy izlanishda statistik va taqqoslama tahlil, dinamik qatorlar, induksiya va deduksiya, grafik-tahliliy hamda tizimli yondashuv metodlaridan foydalanilgan. Tadqiqot natijasida aholi farovonligini oshirish, bandlikni kengaytirish va ijtimoiy himoya tizimini takomillashtirish kambag'allikni qisqartirishning muhim omili ekanligi asoslandi. Shuningdek, daromadlarni diversifikatsiya qilish, ijtimoiy yordam mexanizmlarini rivojlantirish va hududiy iqtisodiy dasturlar samaradorligini oshirish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqildi.

Kalit so'zlar

kambag'allik, aholi daromadlari, iqtisodiy mexanizmlar, bandlik siyosati, ijtimoiy himoya, daromadlar taqsimoti, minimal ish haqi, mehnat migratsiyasi, kichik biznes, tadbirkorlik.

Аннотация

В данной научной статье анализируются экономические механизмы сокращения бедности посредством повышения доходов населения. В исследовании рассмотрены государственная политика Республики Узбекистан, направленная на снижение уровня бедности, а также факторы повышения доходов населения. В научном исследовании использованы методы статистического и сравнительного анализа, анализа динамических рядов, индукции и дедукции, графико-аналитического и системного подходов. В результате исследования обосновано, что повышение благосостояния населения, расширение занятости и совершенствование системы социальной защиты являются важными факторами сокращения бедности. Также разработаны практические рекомендации по диверсификации доходов, развитию механизмов социальной поддержки и

повышению эффективности региональных экономических программ.

Ключевые слова

бедность, доходы населения, экономические механизмы, политика занятости, социальная защита, распределение доходов, минимальная заработная плата, трудовая миграция, малый бизнес, предпринимательство.

Abstract

This scientific article analyzes the economic mechanisms for reducing poverty through increasing population incomes. The study examines the state policy of the Republic of Uzbekistan aimed at reducing poverty, as well as the factors contributing to the growth of population incomes. The research applies statistical and comparative analysis, dynamic series analysis, induction and deduction, graphical-analytical and systematic approaches. The results of the study prove that improving public welfare, expanding employment, and enhancing the social protection system are important factors in reducing poverty. In addition, practical recommendations were developed on income diversification, improvement of social support mechanisms, and increasing the efficiency of regional economic programs.

Keywords

poverty, population income, economic mechanisms, employment policy, social protection, income distribution, minimum wage, labor migration, small business, entrepreneurship.

KIRISH

Kambag'allik tushunchasi zamonaviy iqtisodiyotning eng dolzarb muammolaridan biri bo'lib, har bir davlatning ijtimoiy-iqtisodiy siyosatining markaziy yo'nalishlaridan birini tashkil etadi. Kambag'allikni qisqartirish va aholi turmush darajasini oshirish Birlashgan Millatlar Tashkilotining Barqaror Rivojlanish Maqsadlari (SDGs) doirasidagi eng muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Kambag'allikning iqtisodiy mohiyati shundan iboratki, u shaxslarning va oilalarning o'z hayotlari va rivoji uchun zarur bo'lgan eng kam ehtiyojlarini qondirish uchun yetarli daromadlarga ega bo'lmagan holatdir. Bu tushuncha nafaqat modiy yetishmovchilikni, balki ta'lim, sog'liqni saqlash, uy-joy va boshqa ijtimoiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini ham o'z ichiga oladi.

Aholi daromadlari va turmush darajasi o'rtasidagi bog'liqlik chuqur va ko'p qirralidir. Daromadlar oshishi bilan iste'mol imkoniyatlari kengayadi, bu esa sog'liqni saqlash, ta'lim olish, uy-joy sharoitlarini yaxshilash va ijtimoiy himoya tizimiga bo'lgan ehtiyojni kamaytirishga olib keladi. Nobel mukofoti laureati Amartya Senning fikriga ko'ra, kambag'allik faqat modiy yetishmovchilik emas, balki qobiliyatlar va erkinliklarning cheklanishidir. Shuning uchun daromadlarni oshirish kambag'allikni qisqartirishning eng samarali yo'llaridan biri hisoblanadi.

O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirish siyosati mustaqillikka erishgan ilk kunlardan boshlab davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi sifatida belgilangan. Prezident Shavkat Mirziyoyev rahbarligida amalga oshirilayotgan ijtimoiy-

iqtisodiy islohotlar doirasida aholi turmush darajasini oshirish va kambag'allikni qisqartirish bo'yicha keng qamrovli dasturlar ishlab chiqildi va amalga oshirilmoqda. 2017-yildan boshlab O'zbekistonning Yangi rivojlanish strategiyasi, 2022-2026 yillarga mo'ljallagan Yangi O'zbekiston Taraqqiyot Strategiyasi kabi hujjatlar qabul qilindi. Ushbu strategiyalarda kambag'allikni ikki baravar qisqartirish maqsadi qo'yildi.

So'nggi yillarda amalga oshirilgan iqtisodiy islohotlar natijasida mamlakat iqtisodiyoti barqaror o'sish yo'liga qo'yildi. 2020-2025 yillarda yalpi ichki mahsulot (YaIM) o'rtacha 6-7 foizlik sur'atda o'sdi, inflatsiya nazorat ostida saqlandi, valyuta barqarorligi ta'minlandi. 2024-yilda O'zbekiston iqtisodiyoti 6,5 foiz o'sib, YaIM 1 050 trillion so'mni tashkil etdi. Bu o'sish aholi daromadlarining oshishiga va bandlikning kengayishiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Prezidentning 2023-yil 7-fevraldagi PF-5847-sonli farmoni va 2024-yil 10-yanvardagi PQ-28-sonli qarori ijtimoiy himoya tizimini tubdan takomillashtirish, aholi daromadlarini oshirish va kambag'allikni qisqartirish bo'yicha muhim hujjatlar hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi – aholi daromadlarini oshirish orqali kambag'allikni qisqartirishning iqtisodiy mexanizmlarini ilmiy asoslash, O'zbekistonda 2020-2025 yillarda bu sohada erishilgan natijalarni tahlil qilish va kelgusi rivojlanish yo'nalishlari bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Maqolaning vazifalari quyidagilardan iborat: birinchi, kambag'allik va daromadlar o'rtasidagi nazariy munosabatlarni tahlil qilish; ikkinchi, O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirish siyosatining rivojlanish bosqichlarini baholash; uchinchi, 2020-2025 yillarda aholi daromadlari, bandlik va ijtimoiy himoya ko'rsatkichlarining dinamikasini statistik tahlil qilish; to'rtinchi, kambag'allikni qisqartirishning samarali iqtisodiy mexanizmlarini ishlab chiqish.

MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING SHARHI

Kambag'allik muammosi va aholi daromadlarini oshirish masalalari xalqaro ilmiy adabiyotlarda keng qamrovda yoritilgan. Nobel mukofoti laureati Joseph Stiglitz o'zining 'The Price of Inequality' asorida daromadlar va boylik taqsimotining adolatsizligi iqtisodiy o'sish va ijtimoiy barqarorlikka qanday ta'sir qilishini batafsil ko'rsatgan. Uning fikricha, kambag'allikni qisqartirish nafaqat ijtimoiy adolat, balki iqtisodiy samaradorlik masalasidir. Stiglitz davlatning faol roli orqali ta'lim, sog'liqni saqlash va infratuzilma sohalariga investitsiya qilish orqali kambag'allikni qisqartirish mumkinligini ta'kidlaydi.

Hind iqtisodchisi Amartya Sen 'Development as Freedom' asorida kambag'allikni qobiliyatlar yondashuvi nuqtai nazaridan tahlil qiladi. Uning nazariyasiga ko'ra, kambag'allik shunchaki past daromad emas, balki inson salohiyatini ro'yobga chiqarish imkoniyatlarining cheklanishidir. Sen ta'lim, sog'liqni saqlash va demokratik erkinliklarni kengaytirish orqali kambag'allikni ildizidan qisqartirish mumkinligini isbotlaydi. Uning fikricha, iqtisodiy rivojlanishning asosiy maqsadi – inson erkinligini va imkoniyatlarini kengaytirishdan iborat.

Fransuz iqtisodchisi Thomas Piketty 'Capital in the Twenty-First Century' asorida kapital va mehnat daromadlari o'rtasidagi munosabatlarni uzoq muddatli

tarixiy tahlil orqali o'rganib, boyluk va daromadlar taqsimotining tabiiy ravishda tengsizlashuvchi xususiyatini ko'rsatadi. U progressiv soliq siyosati, boyluk solig'i va investitsiya solig'i orqali daromadlar taqsimotini adolatlashtirish zarurligini ta'kidlaydi. Pikettyning nazariyasi zamonaviy davlatlarda kambag'allikni qisqartirish siyosatini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Adam Smith 'Boylukning tabiati va sabablari to'g'risida' asorida bozor mexanizmlarining samaradorligini tahlil qilib, erkin bozor va mehnat taqsimotining iqtisodiy rivojlanishdagi rolini ko'rsatgan. Uning 'ko'rinmas qo'l' nazariyasi bozor iqtisodiyotining o'z-o'zidan tartibga solish xususiyatini tushuntiradi. Biroq zamonaviy sharoitda faqat bozor mexanizmlari kambag'allikni qisqartirish uchun yetarli emasligi aniq bo'lib, davlatning ijtimoiy-iqtisodiy tartibga solish vazifalari kuchaymoqda.

John Maynard Keynesning umumiy talab nazariyasi iqtisodiy rivojlanish va bandlik muammolarini tahlil qilishda muhim ahamiyat kasb etadi. Uning fikricha, davlat xarajatlarini oshirish orqali umumiy talabni qo'llab-quvvatlash mumkin va bu bandlikni oshirishga olib keladi. Keynesning nazariyasi davlatning ijtimoiy himoya va bandlikni qo'llab-quvvatlash dasturlarini moliyalashtirishning nazariy asosini tashkil etadi.

Mahalliy iqtisodchi olimlar, jumladan, T. Ismoilov, S. Obidov va M. Saidov kabi tadqiqotchilar O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining xususiyatlarini, aholining turmush darajasini oshirish muammolarini va kambag'allikni qisqartirish yo'llarini o'rganishgan. Ular mamlakatning geoiqtisodiy xususiyatlari, demografik salohiyati va mehnat resurslaridan samarali foydalanish masalalariga alohida e'tibor qaratishgan. Biroq mavjud tadqiqotlarda 2020-2025 yillardagi so'nggi statistik ma'lumotlarga asoslangan kompleks tahlil yetarli darajada yoritilmaganligi ushbu maqolaning dolzarbligini ta'minlaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda aholi daromadlarini oshirish orqali kambag'allikni qisqartirishning iqtisodiy mexanizmlarini ilmiy asoslash maqsadida kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot nazariy va amaliy tahlil uyg'unligiga asoslandi.

Statistik tahlil metodi O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi, Iqtisodiyot va moliya vazirligi hamda Jahon banki ma'lumotlar bazasidan olingan 2020-2025 yillarga oid statistik ma'lumotlarni umumlashtirish, sinflashtirish va tahlil qilishda qo'llanildi. Bu metod orqali kambag'allik darajasi, aholi daromadlari, bandlik ko'rsatkichlari va boshqa ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlarning dinamikasi baholandi.

Taqqoslama tahlil metodi orqali turli yillardagi ko'rsatkichlar, shuningdek, turli hududlar va mamlakatlar o'rtasidagi ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlar solishtirildi. Bu tahlil o'sish sur'atlarini, farqlarni va tendensiyalarni aniqlash imkonini berdi.

Dinamik qatorlar tahlili metodi orqali ko'rsatkichlarning vaqt o'tishi bilan o'zgarish qonuniyatlari aniqlanib, rivojlanish tendensiyalari va prognozlar ishlab chiqildi. Induksiya va deduksiya metodlari yordamida birlamchi statistik

ma'lumotlardan umumiy xulosalar chiqarildi va nazariy qarashlar amaliy ko'rsatkichlar bilan tasdiqlandi.

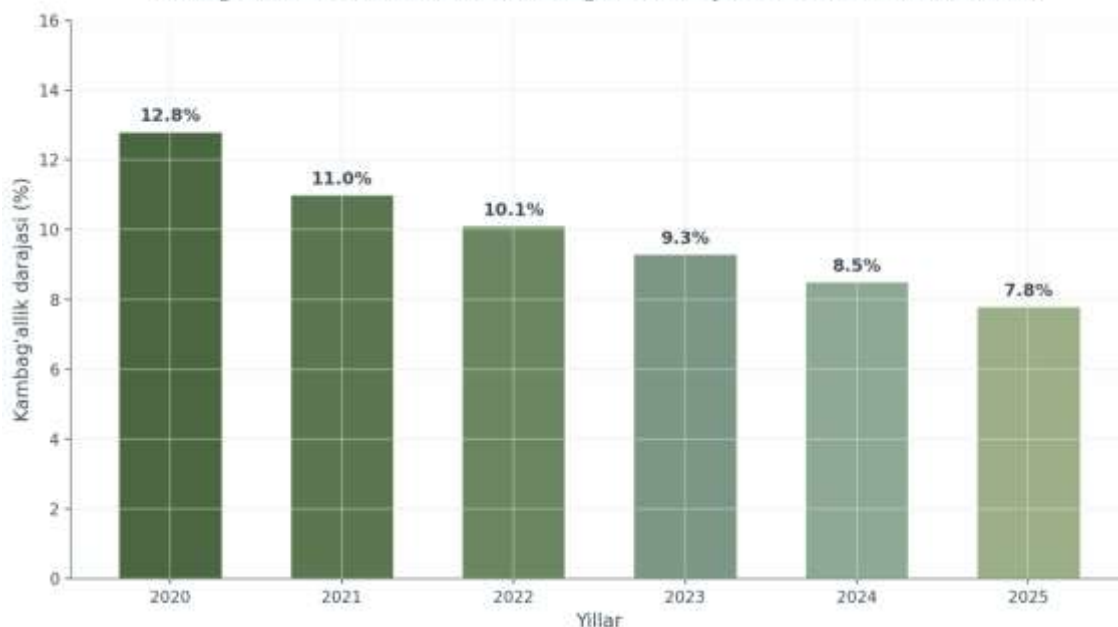
Grafik va jadval tahlili metodi orqali tahlil natijalari vizual ko'rinishda taqdim etildi. Tizimli yondashuv esa tadqiqot obyektini butunligida, o'zaro bog'langan qismlar sifatida ko'rib chiqishni ta'minladi. Barcha bu metodlarning uyg'un qo'llanishi tadqiqotning ilmiy ishonchliligini ta'minlaydi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekistonda kambag'allik darajasi dinamikasi

O'zbekiston Respublikasida kambag'allik darajasining dinamikasi iqtisodiy islohotlar samaradorligini va ijtimoiy siyosat natijadorligini aks ettiruvchi eng muhim ko'rsatkichlardan biri hisoblanadi. Statistika ma'lumotlarga ko'ra, 2020-yilda kambag'allik darajasi 12,8 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2025-yilga kelib bu ko'rsatkich 7,8 foizgacha tushdi. Bu esa 5 yillik davrda kambag'allik darajasini 5 foiz punktiga qisqartirishga erishilganini anglatadi.

1-diagramma. O'zbekistonda kambag'allik darajasi dinamikasi (2020-2025)

1-diagramma. O'zbekistonda kambag'allik darajasi dinamikasi (2020-2025)³

Yuqoridagi 1-diagrammadan ko'rinib turibdiki, kambag'allik darajasi har bir yili barqaror ravishda kamayib bormoqda. 2020-2021 yillarda pandemiya ta'sirini qisman his qilgan bo'lsak, 2022-yildan boshlab tez sur'atda pasayish boshlandi. Bu tendensiya davlatning ijtimoiy-iqtisodiy siyosatining samaradorligini ko'rsatadi. Ayniqsa, 2023-2025 yillarda o'tkazilgan islohotlar natijasida kambag'allik darajasini pasaytirish jarayoni tezlashdi.

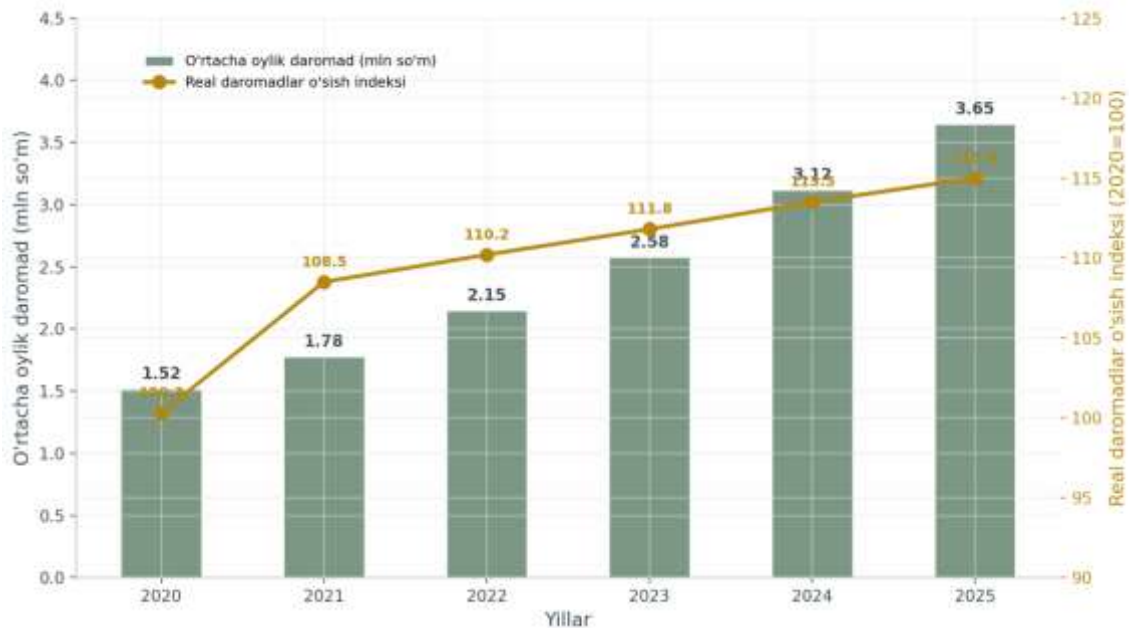
Aholi real daromadlari o'sishi

Aholi daromadlari o'sishi kambag'allikni qisqartirishning asosiy omili hisoblanadi. 2020-2025 yillarda O'zbekistonda o'rtacha oylik daromadlar 1,52 mln so'mdan 3,65 mln so'mgacha oshdi, ya'ni 2,4 baravar ko'paydi. Real daromadlar o'sish indeksi (2020=100) 2025-yilda 115,0 foizni tashkil etdi. Bu o'sish nominal

³ Statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi

daromadlarning o'sishidan ham, inflyatsiya nazoratining samaradorligidan ham dalolat beradi.

2-diagramma. Aholi daromadlari o'sishi dinamikasi (2020-2025)

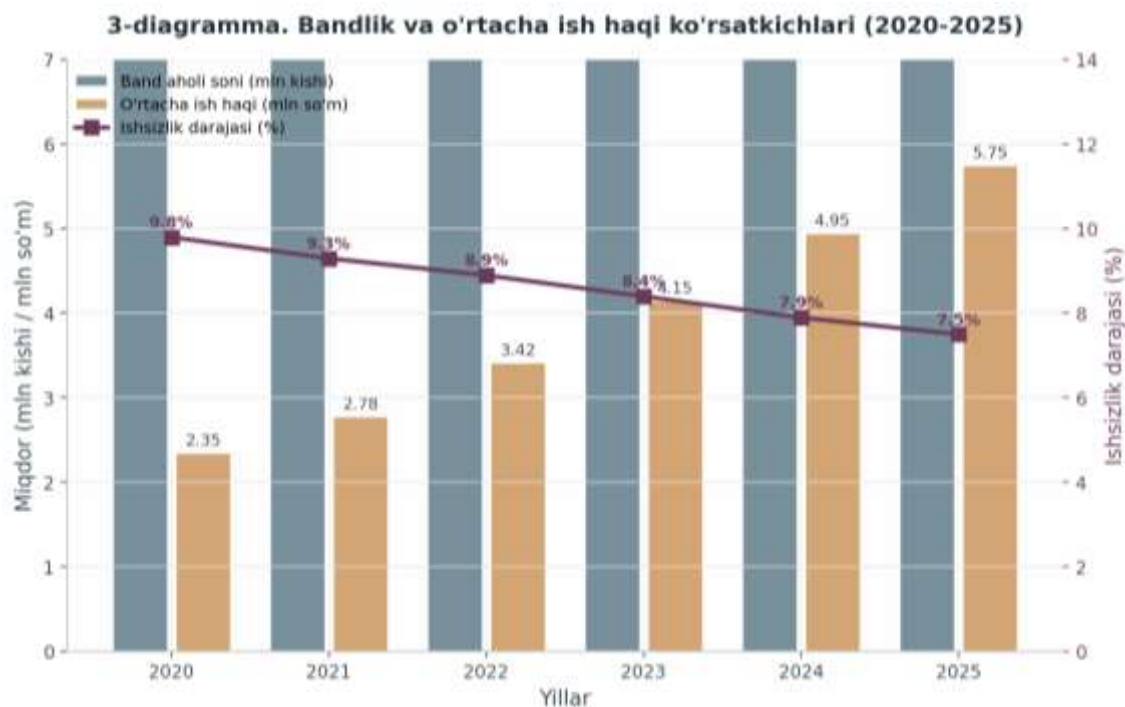
2-diagramma. Aholi daromadlari o'sishi dinamikasi (2020-2025)⁴

2-diagramma ma'lumotlariga ko'ra, aholi daromadlarining o'sishi har yili barqaror ravishda davom etmoqda. 2021-yilda real daromadlar 108,5 foizni, 2022-yilda 110,2 foizni tashkil etdi. Bu tendensiya 2025-yilgacha saqlanib qoldi. Daromadlarning barqaror o'sishi iste'mol xarajatlarini oshirishga, shu orqali ichki bozorni kengaytirishga va iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlashga xizmat qilmoqda.

Bandlik va ish haqi ko'rsatkichlari

Bandlik darajasi va ish haqi aholining iqtisodiy farovonligi uchun tayanch ko'rsatkichlardir. 2020-2025 yillarda O'zbekistonda band aholi soni 13,5 mln kishidan 15,0 mln kishigacha oshdi. o'rtacha oylik ish haqi 2,35 mln so'mdan 5,75 mln so'mgacha yetdi. Ishsizlik darajasi esa 9,8 foizdan 7,5 foizgacha pasaydi.

⁴ Statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi

3-diagramma. Bandlik va o'rtacha ish haqi ko'rsatkichlari (2020-2025)⁵

3-diagramma ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, band aholi sonining o'sishi va ishsizlik darajasining pasayishi bir vaqtda kuzatilmoqda. Bu iqtisodiyotning yangi ish o'rinlarini yaratish qobiliyatining o'sishini ko'rsatadi. Ayniqsa, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishi yangi ish o'rinlarining 70 foizdan ortig'ini tashkil etmoqda.

Asosiy ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlar

Quyidagi jadvalda 2020-2025 yillarda O'zbekistonning asosiy ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlari tavsiflangan:

Ko'rsatkichlar	2020	2022	2023	2024	2025
Kambag'allik darajasi, %	12,8	10,1	9,3	8,5	7,8
o'rtacha oylik daromad, mln so'm	1,52	2,15	2,58	3,12	3,65
Band aholi soni, mln kishi	13,5	14,1	14,4	14,7	15,0
o'rtacha ish haqi, mln so'm	2,35	3,42	4,15	4,95	5,75
Ishsizlik darajasi, %	9,8	8,9	8,4	7,9	7,5
Jon boshiga YaIM, mln so'm	19,5	24,8	27,5	30,8	35,8
Pul o'tkazmalari, mlrd \$	8,1	11,2	13,5	16,8	18,5

1-jadval. O'zbekiston Respublikasining asosiy ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlari (2020-2025)⁶

1-jadval ma'lumotlariga ko'ra, barcha ko'rsatkichlar bo'yicha ijobiy dinamika kuzatilmoqda. Aholi jon boshiga YaIM 2020 yilda 19,5 mln so'm bo'lgan bo'lsa, 2025-yilda 35,8 mln so'mgacha oshdi. Tashqi mehnat migratsiyasi orqali keladigan pul o'tkazmalari hajmi ham 8,1 mlrd dollardan 16,8 mlrd dollarga yetdi. Bu

⁵ Statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi

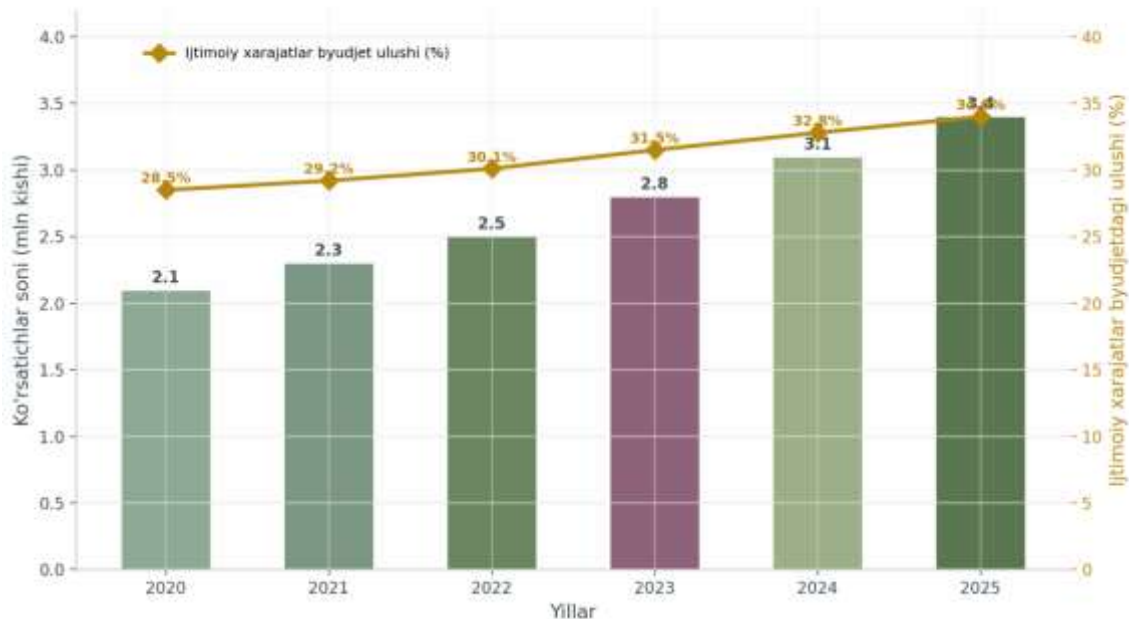
⁶ Statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi

ko'rsatkichlar mamlakatning iqtisodiy salohiyatining mustahkamlanishini tasdiqlaydi.

Ijtimoiy yordam dasturlarining samaradorligi

Ijtimoiy yordam dasturlarining samaradorligi kambag'allikni qisqartirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. 2020-2025 yillarda ijtimoiy yordam dasturlaridan foydalanuvchilar soni 2,1 mln kishidan 3,4 mln kishigacha oshdi. Davlat byudjetida ijtimoiy xarajatlar ulushi 28,5 foizdan 34,0 foizgacha ko'tarildi. Bu davlatning ijtimoiy siyosatga e'tiborini ko'rsatadi.

4-diagramma. Ijtimoiy yordam dasturlari samaradorligi (2020-2025)

4-diagramma. Ijtimoiy yordam dasturlari samaradorligi (2020-2025)⁷

4-diagramma ma'lumotlaridan kelib chiqib, ijtimoiy yordam dasturlarining qamrovi kengaymoqda va davlat byudjetining ijtimoiy sohaga yo'naltirilgan ulushi oshmoqda. 2025-yilda ijtimoiy xarajatlar byudjetining 34 foizini tashkil etdi. Bu ko'rsatkich 2020 yilga nisbatan 5,5 foiz punktiga ko'pdir. 'Ijtimoiy himoya yagona reyestri' tizimini joriy etish natijasida nafaqa va kompensatsiyalar aniq mo'ljallangan manzilga yetkazilmoqda.

Kichik biznes va tadbirkorlikning roli

Kichik biznes va tadbirkorlik aholi daromadlarini oshirish va bandlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. 2024-yilda O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlik subyektlari soni 450 mingdan oshdi. Bu soha iqtisodiyotning 55 foizini tashkil etib, 12 mln dan ortiq aholi bandligini ta'minlamoqda. 2025-yil uchun kichik biznesga 15 trillion so'mlik imtiyozli kreditlar ajratish rejasini tuzildi.

Hududlar kesimidagi farqlar va mehnat migratsiyasi

Kambag'allik darajasi va daromadlar bo'yicha hududlar o'rtasida sezilarli farqlar mavjud. Toshkent shahri va Toshkent viloyatida o'rtacha oylik daromad 5,2 mln so'mni tashkil etsa, Qoraqalpog'iston Respublikasida bu ko'rsatkich 3,1 mln so'mni tashkil etadi. Mehnat migratsiyasi bu farqlarni kamaytirishning muhim manbai hisoblanadi. 2024-yilda O'zbekiston fuqarolari tomonidan xorijdan

⁷ Statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi

yuborilgan pul o'tkazmalari hajmi 16,8 mlrd dollarni tashkil etdi. Bu pul o'tkazmalari ko'plab oilalarning asosiy daromad manbai bo'lib xizmat qiladi.

Minimal ish haqi va inflyatsiya ta'siri

Minimal ish haqi (MIH) daromadlarini oshirishning muhim iqtisodiy mexanizmi hisoblanadi. O'zbekistonda MIH 2020-yilda 679330 so'mni tashkil etgan bo'lsa, 2025-yilda 1300000 so'mgacha ko'tarildi, ya'ni deyarli ikki baravar oshdi. Inflyatsiya darajasi 2020-yilda 11,1 foiz bo'lgan bo'lsa, 2024-yilda 9,8 foiz va 2025-yilda prognoz bo'yicha 7,5 foizga tushishi kutilmoqda. Inflyatsiyaning pasayishi real daromadlar o'sishiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Hududlar kesimida kambag'allik darajasi

Quyidagi jadvalda 2024-yil bo'yicha hududlar kesimida kambag'allik darajasi va o'rtacha oylik daromadlar taqqoslamali ko'rinishda keltirilgan:

Hudud	Kambag'allik darajasi, %	o'rtacha oylik daromad, mln so'm
Toshkent shahri	3,2	5,8
Toshkent viloyati	5,8	4,9
Andijon viloyati	8,5	3,8
Farg'ona viloyati	7,9	4,0
Samarqand viloyati	9,2	3,5
Buxoro viloyati	8,1	3,7
Qoraqalpog'iston R.	10,5	3,1
Sirdaryo viloyati	11,5	3,2
Jizzax viloyati	11,2	3,0
O'zbekiston (o'rtacha)	8,5	4,0

2-jadval. Hududlar kesimida kambag'allik darajasi va o'rtacha oylik daromadlar (2024)⁸

2-jadval ma'lumotlaridan kelib chiqib, hududlar o'rtasidagi farqlar saqlanmoqda. Toshkent shahri eng past kambag'allik darajasiga (3,2%) va eng yuqori o'rtacha oylik daromadga (5,8 mln so'm) ega. Sirdaryo va Jizzax viloyatlarida kambag'allik darajasi hali yuqori (11,5% va 11,2%). Bu farqlar infratuzilma, sanoat salohiyati va investitsiyalar taqsimotining tengsizligidan dalolat beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda aholi daromadlarini oshirish orqali kambag'allikni qisqartirishning iqtisodiy mexanizmlari samarali ishlamoqda. 2020-2025 yillarda kambag'allik darajasi 12,8 foizdan 7,8 foizgacha tushdi, o'rtacha oylik daromadlar 1,52 mln so'mdan 3,65 mln so'mgacha oshdi, band aholi soni 13,5 mln kishidan 15,0 mln kishigacha yetdi. Bu ko'rsatkichlar iqtisodiy islohotlarning va ijtimoiy siyosatning samaradorligini tasdiqlaydi.

Asosiy ilmiy xulosalar quyidagilardan iborat: birinchi, aholi daromadlarining barqaror o'sishi kambag'allikni qisqartirishning eng samarali yo'li ekanligi statistik

⁸ Statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi

ma'lumotlar bilan tasdiqlandi; ikkinchi, bandlikni oshirish va ish haqlarini ko'tarish daromadlarni oshirishga ta'sir ko'rsatuvchi asosiy omillardir; uchinchi, ijtimoiy yordam dasturlarining qamrovini kengaytirish va samaradorligini oshirish kambag'al aholini qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyatga ega; to'rtinchi, kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirish yangi ish o'rinlari yaratish va daromad manbalarini diversifikatsiya qishning asosiy yo'nalishidir; beshinchi, mehnat migratsiyasi va pul o'tkazmalari kambag'allikni qisqartirishda muhim iqtisodiy mexanizm hisoblanadi.

Amaliy takliflar

1. Daromadlarni diversifikatsiya qilish. Aholi daromadlarini faqat mehnat daromadlaridan iborat bo'lgan bir o'lchamli tuzilmani ko'p manbali tuzilmaga o'tkazish lozim. Bunday ko'p manbali daromadlar tarkibiga agroturizm, qishloq xo'jaligi ko'p yillik ekinlarini yetishtirish, uy sanoati va onlayn savdo kabi faoliyat turlarini kiritish mumkin. Bu esa iqtisodiy infroqulayliklarga chidamlilikni oshiradi va daromad manbalarini kengaytiradi.

2. Bandlikni oshirish. Iqtisodiyotning turli sohalarida yangi ish o'rinlarini yaratish uchun investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlarini takomillashtirish lozim. Ayniqsa, IT sohasi, turizm, qishloq xo'jaligi va yengil sanoat sohalarida yangi ish o'rinlarini yaratish imkoniyatlari katta. Professional ta'lim va qayta tayyorlash tizimini ishchi kuch bozorining talablariga moslashtirish orqali bandlik sifatini oshirish zarur.

3. Progressiv ijtimoiy yordam tizimi. 'Ijtimoiy himoya yagona reyestri' tizimi asosida muammoli oilalarni aniq belgilash va ularga maqsadli yordam ko'rsatish mexanizmini takomillashtirish lozim. Kambag'al oilalarni ijtimoiy-iqtisodiy faoliyatga jalb qilish, ularning daromad olish imkoniyatlarini oshirishga qaratilgan faol ijtimoiy yordam dasturlarini kengaytirish tavsiya etiladi. Nafaqa tizimidan ishga yordam berish tizimiga o'tishni bosqichma-bosqich amalga oshirish kerak.

4. Soliq imtiyozlari va kichik biznesni qo'llab-quvvatlash. Kambag'al oilalar va yosh tadbirkorlar uchun soliq imtiyozlarini kengaytirish, imtiyozli kreditlar ajratish va biznes o'quv dasturlarini tashkil etish lozim. Mikrokreditlash tizimini takomillashtirish orqali kambag'al aholining tadbirkorlik faoliyatini boshlashiga yordam berish mumkin. Kichik biznesni rivojlantirish fondi orqali loyihalarni moliyalashtirish shartlarini soddalashtirish zarur.

5. Hududiy iqtisodiy dasturlar. Kambag'allik darajasi yuqori bo'lgan hududlar (Sirdaryo, Jizzax, Surxondaryo viloyatlari va Qoraqalpog'iston Respublikasi) uchun maxsus iqtisodiy rivojlanish dasturlarini ishlab chiqish lozim. Bu dasturlar infratuzilmani yaxshilash, sanoat korxonalarini joylashtirish, agrosanoat integratsiyasini rivojlantirish va mahalliy mehnat resurslaridan samarali foydalanishni o'z ichiga olishi kerak. Mintaqaviy rivojlanish jamg'armasi orqali ushbu hududlarga qo'shimcha moliyaviy resurslar ajratish tavsiya etiladi.

6. Mehnat migratsiyasini boshqarish va pul o'tkazmalaridan samarali foydalanish. Mehnat migratsiyasini tartibga solish, mehnat muhofatasini ta'minlash va pul o'tkazmalarini o'zlashtirish mexanizmlarini takomillashtirish lozim. Pul o'tkazmalarini biznes yaratish va uylarni ta'mirlashdan tashqari, ta'lim, sog'liqni

saqlash va uzoq muddatli investitsiyalarga yo'naltirish uchun rag'batlantirish dasturlarini ishlab chiqish kerak. Xorijda ishlayotgan mehnat muhojirlari huquqlarini himoya qish bo'yicha ikki tomonlama kelishuvlarni kengaytirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Stiglitz, J. E. (2015). *The Great Divide: Unequal Societies and What We Can Do About Them*. W.W. Norton & Company.
2. Sen, A. (1999). *Development as Freedom*. Oxford University Press.
3. Piketty, T. (2014). *Capital in the Twenty-First Century*. Harvard University Press.
4. Smith, A. (1776). *The Wealth of Nations*. W. Strahan and T. Cadell.
5. Keynes, J. M. (1936). *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. Macmillan.
6. Ravallion, M. (2016). *The Economics of Poverty: History, Measurement, and Policy*. Oxford University Press.
7. Banerjee, A. V., & Duflo, E. (2011). *Poor Economics: A Radical Rethinking of the Way to Fight Global Poverty*. PublicAffairs.
8. Deaton, A. (2013). *The Great Escape: Health, Wealth, and the Origins of Inequality*. Princeton University Press.
9. Ismoilov, T. (2022). *O'zbekiston iqtisodiyoti: rivojlanish istiqbollari*. Toshkent: Fan va texnologiya.
10. Saidov, M. (2023). *Aholi daromadlari va ijtimoiy siyosat*. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.
11. Obidov, S. (2021). *Kambag'allikni qisqartirish: nazariya va amaliyot*. Toshkent: Akademiya nashriyoti.
12. Atkinson, A. B. (2015). *Inequality: What Can Be Done?* Harvard University Press.
13. World Bank. (2024). *Poverty and Shared Prosperity 2024*. Washington, DC: World Bank Group.
14. UNDP. (2024). *Human Development Report 2024*. New York: United Nations Development Programme.
15. Todaro, M. P., & Smith, S. C. (2015). *Economic Development (12th ed.)*. Pearson.

INTERNET MANBALAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. (2025). Ma'lumotlar bazasi. <https://stat.uz>
2. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. (2025). Makroiqtisodiy ko'rsatkichlar. <https://mf.uz>
3. Jahon banki. (2025). O'zbekiston iqtisodiyoti ko'rsatkichlari. <https://data.worldbank.org/country/uzbekistan>

4. International Monetary Fund. (2024). World Economic Outlook Database. <https://imf.org>
5. Asian Development Bank. (2024). Asian Development Outlook 2024. <https://adb.org>
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti. (2025). Farmon va qarorlar. <https://president.uz>
7. O'zbekiston Milliy axborot agentiyasi. (2025). Iqtisodiy yangiliklar. <https://uza.uz>